

9. IRIDACEAE

door

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT ¹⁾
(Rijksherbarium, Leiden)

Overblijvende kruiden, met een wortelstok of een knol, soms met een bol, zeer zelden halfheesters. Bladen basaal of langs de stengel verspreid, meestal lijn- of zwaardvormig, vaak rijdend. Bloemen soms alleenstaand en eidelings, doch meestal in aar-, tros- of pluimvormig gerangschikte, meer- tot 1-bloemige monochasiën, met een uit kruidachtige of vliezige schutbladen bestaande bloeischeide, tweeslachtig, actinomorf of zygomorf, meestal met een bloemkroonachtig bloemdek met 2 kransen van 3, meestal onderaan tot een buis vergroeide bladen. Meeldraden 3, tegenover de buitenste krans op het bloemdek ingeplant, onderling vrij of vergroeid; helmknoppen 2-hokkig, extrors, met overlangse spleten openspringend, meestal basifix. Vruchtbeginsel onderstandig, 3-hokkig, met hoekstandige placenta's, zeer zelden 1-hokkig, met wandstandige placenta's; zaadknoppen weinig tot veel per placenta, anatroop. Stijl 1, vaak met 3 stijltakken; deze draad-, priem- of waaivormig, soms bloembladachtig; stempels eidelings of aan de onderzijde van de stijltakken. Vrucht een 3-kleppige, loculicide doosvrucht. Zaden met vlezig of hoornachtig endosperm en een klein embryo.

Bijna 60 geslachten met ca. 1500 soorten, over een groot deel van de aarde verspreid.

Lit.: J. G. BAKER, Handbook of the Irideae, 1892.

Overzicht van de in Nederland voorkomende tribus en geslachten.

1. Stijltakken afwisselend met de meeldraden.	<i>Sisyrinchieae</i>
	1. <i>Crocus</i> ; 2. <i>Sisyrinchium</i>
1'. Stijltakken tegenover de meeldraden staand	<i>Moraeae</i>
	3. <i>Iris</i>

Tabel voor de geslachten.

1. Bloemen direct op de knol zittend of aan een korte ondergrondse stengel. Bloemdebuis veel langer dan de slippen	1. <i>Crocus</i>
1'. Bloemen aan een duidelijk ontwikkelde, bovengrondse stengel. Bloemdebuis korter dan de slippen.	
2. Beide kransen van het bloemdek ongeveer aan elkaar gelijk. Stijltakken afwisselend met de meeldraden, priemvormig	2. <i>Sisyrinchium</i>
2'. Beide kransen van het bloemdek onderling duidelijk verschillend. Stijltakken tegenover de meeldraden staand en deze bedekkend, bloembladachtig, aan de top 2-lobbig	3. <i>Iris</i>

¹⁾ Met medewerking van F. A. STAFLEU (Utrecht), die de nomenclatuur, en V. WESTHOFF (Zeist), die het oecologische gedeelte verzorgde.

1. CROCUS L., Sp. Pl. 1753, p. 36.

Type-soort: *C. sativus* L.

Overblijvende kruiden, met een door vezelige schederesten omgeven knol. Bladen basaal, lijnvormig, gootvormig, met naar onderen omgerolde randen en een aan de bovenzijde witte middennerf, aan de voet, samen met de bloemen, omgeven door vliezige scheden. Bloemen eidelings, zelden ook zijdelings, aan een korte of bijna ontbrekende, ondergrondse stengel, actinomorf, trechtervormig, met een lange, door een uit 1 of 2 vliezige schutbladen bestaande bloeischede omgeven buis en met onderling ongeveer gelijke bloemdekklippen; de stengel na de bloei meestal verlengd. Meeldraden in de keel van het bloemdek ingeplant, korter dan de bloemdekklippen; helmraden vrij; helmknoppen basifix, met pijlvormige voet. Vruchtbeginsel ondergronds, 3-hokkig, met vele zaadknoppen per hok; stijl lang, draadvormig; stijltakken afwisselend met de meeldraden, getand tot fijn gedeeld, meestal geel of oranje, met eidelings stempels. Doosvrucht boven de grond rijpend, langwerpig, vliezig. Zaden vaak ongeveer bolvormig.

Ca. 70 soorten, merendeels in het gebied van de Middellandse en de Zwarte Zee, noordelijk tot in Midden-Europa, oostelijk tot in Perzië en Turkestan.

L i t.: G. MAW, A monograph of the genus *Crocus*, 1886; E. A. BOWLES, A handbook of *Crocus* and *Colchicum*, ed. 2, 1952; G. H. M. LAWRENCE, Keys to cultivated plants. 3. Autumn *Crocus*, Bailey 2, 1954, p. 77; id., 4. The spring-flowering *Crocuses*, l.c. p. 127; E. F. WARBURG, *Crocuses*, Endeavour 16, 1957, p. 209.

1. Bloemen in de herfst, bladen in het voorjaar verschijnend. Scheden, die de bladen en bloemen omgeven, langer dan de uit 2 schutbladen bestaande bloeischede. Bloemdek lila-rose. 4. *C. kotschyanus*
- 1'. Bloemen tegelijk met de bladen in het voorjaar verschijnend. Scheden, die de bladen en bloemen omgeven, korter dan de uit 1 of 2 schutbladen bestaande bloeischede.
 2. Bloeischede uit 2 de bloemdebuis omgevende schutbladen bestaand. Bloemdek oranjegeel, met kale keel. Knol met draadvormige, overlangs verlopende vezels. 3. *C. flavus*
 - 2'. Bloeischede uit 1 schutblad bestaand. Bloemdek paars, lila, wit of wit met paarse strepen of vlekken, met gebaarde keel. Knol met netvormig samenhangende vezels.
 3. Bladen ca. 4—9 mm breed. Bloemdekklippen stomp tot afgerond, opgericht 1. *C. vernus*
 - 3'. Bladen ca. 1—4 mm breed. Bloemdekklippen spits tot vrij stomp, ten slotte stervormig uitstaand 2. *C. tomasinianus*

1. *Crocus vernus* (L.) Hill, Veg. Syst. 10, 1765, p. 1; v. H. p. 752; Prod. ed. 1, p. 269; id. ed. 2, p. 1794; Oud. 3, p. 210, pl. 72, fig. 377; Heuk. 1, p. 318, fig. 232; Fl. Bat. 6, pl. 446 — *Voorjaarscrocus*.

C. sativus var. *vernus* L., Sp. Pl. 1753, p. 36 — *C. albiflorus* Kit. ex Schult., Oesterr. Fl. ed. 2, 1, 1814, p. 101.

K n o l afgeplat bolvormig, ca. 1½—2(—5) cm in diam., met netvormig samenhangende, bruine vezels. S c h e d e n die de bladen en bloemen omgeven witvliezig, korter dan het enige s c h u t b l a d (bloeischede) van de bloem. B l a d e n zich tegelijk met de bloemen ontwikkelend, 3—4, lijn- tot smal lijn-lancetvormig, naar top en voet geleidelijk versmald, aan de onderzijde duidelijk gekield (de kiel ca. ⅓—½ van de breedte van het blad innemend), tijdens de bloei ca. 8—12 cm boven de scheden uitstekend, ca. 4—9 mm breed, na de bloei verlengd. B l o e m d e k paars, wit of wit met paarse strepen of vooral bij de keel met paarse vlekken; buis ca. 8—10 cm lang; slippen omgekeerd eirond of langwerpig omgekeerd eirond, ca. 3—5(—6) cm lang, met stompe tot afgeronde top, naar de voet versmald, concaaf, opgericht;

keel gebaard. *Helm draden* wit, kaal; helmknoppen rechtopstaand, smal lijnlancetvormig, met pijlvormige voet, oranje. *Stijltakken* oranje, al of niet boven de helmknoppen uitstekend. *Bloei tijd*: (eind febr.—)maart—april.

Ned.: Vaak als sierplant gekweekt en op vele plaatsen in grasvelden, weilanden e.d. verwilderd en vaak stand houdend.

A r.: In de gebergten van Midden- en Z.-Europa, van de Pyreneeën, Alpen en Karpathen tot de N.-Apennijnen en de Balkan.

O p m.: De tegenwoordig gekweekte en verwilderde exemplaren, waarop bovenstaande beschrijving betrekking heeft, zijn vaak forser van bouw dan de oorspronkelijk wilde en vaak ook dan de in vroeger jaren gekweekte en verwilderde. Zij zijn in de tuinbouw bekend onder de verzamelnaam *Crocus*-hybriden en ontstaan door kruising en selectie van diverse variëteiten van de soort, waarbij vooral de var. *neapolitanus* Ker-Gawl., in Bot. Mag. 22, 1805, t. 860 (*C. purpureus* Weston, Univ. Bot. 2, 1771, p. 238) betrokken is.

2. *C. tomasinianus* Herb., in J. Hort. Soc. 2, 1847, p. 273.

Deze nauw met *C. vernus* verwante soort verschilt er in hoofdzaak van door de volgende kenmerken:

K n o l kleiner. *B l a d e n* smaller, tot ca. 4 mm breed, lijnvormig, de kiel ca. $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ van de breedte van het blad innemend. *B l o e m d e k* lila of lavendelblauw aan de binnenzijde en grijsachtig van buiten, de slippen langwerpig elliptisch, met spitse tot vrij stompe top, minder concaaf, bij zonneschijn stervormig uitstaand.

Ned.: Als sierplant gekweekt en soms verwilderd en ingeburgerd: op enige plaatsen in Friesland in de gem. Wymbritseradeel (Lytshuizen, Heeg, IJsbrechtum), waarschijnlijk met terpaarde aangevoerd. Op deze en op enige andere plaatsen in Friesland (Gaastmeer, Idsega) zijn bovendien planten gevonden, die in hun kenmerken overgangen vertonen tussen deze soort en *C. vernus* en die vermoedelijk als bastaarden tussen deze twee soorten zijn te beschouwen. Volgens BOWLES is deze bastaard ook uit de cultuur bekend.

A r.: Het noordwestelijke deel van het Balkan Schiereil.

L i t.: S. J. VAN OOSTSTROOM & TH. J. REICHGELT, in A.B.N. 10, 1961, p. 78; D.T.E. VAN DER PLOEG, Kleinbloemige „wilde hoerencrocussen” in Friesland, Gorteria 1, 1963, p. 146.

3. *Crocus flavus* Weston, Univ. Bot. 2, 1771, p. 237 — *Gele crocus*.

C. sativus var. *vernus* L., Sp. Pl. 1753, p. 36, excl. typ. — *C. aureus* Sibth. & Sm., Fl. Graec. Prod. 1, 1806, p. 24; Prod. ed. 2, p. 1794.

Verschilt van *C. vernus* in hoofdzaak door de volgende kenmerken:

Vezels van de *k n o l* draadvormig, overlangs verlopend. *B l a d e n* 6—8, ca. 2—4 mm breed, aan kiel en randen iets gewimperd. Bloeischede uit 2 *s c h u t b l a d e n* bestaand. *B l o e m d e k* oranjegeel, al of niet met grijsachtige strepen aan de buitenzijde van de slippen; keel kaal. *Helm draden* oranjegeel, kort behaard; helmknoppen uiteenwijkend, oranjegeel. *Stijltakken* geel, niet boven de helmknoppen uitstekend. *Bloei tijd*: (eind febr.—)maart—april.

Ned.: Vaak als sierplant gekweekt en af en toe verwilderd in grasvelden e.d.

A r.: Balkan Schiereil. en Klein-Azië.

O p m.: Evenals bij *C. vernus* zijn de gekweekte (Hollandse gele crocus) en verwilderde exemplaren vaak forser dan de oorspronkelijk wilde. De grijsachtige strepen aan de buitenzijde van het bloemdek, die bij de wilde vorm zelden voorkomen, zijn bij de gekweekte en verwilderde exemplaren vrijwel steeds aanwezig. De meeldraden zijn bij deze planten vaak slecht ontwikkeld.

4. *Crocus kotschyanus* Koch, Ind. Sem. Hort. Berol. 1853, p. 17.

C. zonatus J. Gay ex Klatt, in Linnaea 34, 1866, p. 682.

Deze soort bloeit in tegenstelling tot de drie voorgaande in september en oktober, terwijl de bladen tijdens de bloei nog niet ontwikkeld zijn en pas in het voorjaar te voorschijn komen.

Zij verschilt van *C. vernus* verder in hoofdzaak als volgt:

K n o l sterk afgeplat, met draadvormige, overlangse vezels. S c h e d e n die de (nog niet ontwikkelde) bladen en de bloemen omgeven langer dan de uit 2 s c h u t b l a d e n bestaande bloeische. B l a d e n ca. 3—5 mm breed, de kiel ruim de helft van de breedte van het blad innemend. B l o e m d e k lila-rose met donkerder nerven; keel aan de buitenzijde geel, aan de binnenzijde aan de voet van iedere slip met 2 oranje vlekken. H e l m d r a d e n oranje; helmknoppen wit. S t i j l t a k k e n boven de helmknoppen uitstekend. B l o e i t i j d: sept.—okt.

N e d.: Soms als sierplant gekweekt en bij Bergum, Fr., 1944, verwilderd gevonden.

A r.: Klein-Azië (Cilicië), Libanon.

2. SISYRINCHIUM L., Sp. Pl. 1753, p. 954.

Type-soort: *S. bermudiana* L.

Overblijvende kruiden, met een korte wortelstok en vaak vezelige wortels. Stengel vaak afgeplat, 2-snedig. Bladen aan de voet van de stengel bijeenstaand, hoger op aan de stengel weinige of geen, lijnvormig, rolrond of min of meer zwaardvormig. Bloemen in een monochasiaal gebouwde, schermvormige bloeiwijze, met een uit 2 schutbladen bestaande bloeische aan het eind van de stengel of bovendien aan het eind van de takken, actinomorfe, ster- of klokvormig, met vrijwel ontbrekende buis en onderling ongeveer gelijke bloemdekslippen; deze meestal met een topspitsje, spoedig verwelkend. Meeldraden aan de voet van het bloemdek ingeplant, met vrije of vergroeide helmraden. Vruchtbeginsel 3-hokkig, met vele zaadknoppen per hok; stijl draadvormig; stijltakken afwisselend met de meeldraden, ongedeeld. Doosvrucht bolvormig of langwerpig.

Ca. 70 soorten in Amerika, vooral in Z.-Amerika.

1. *Sisyrinchium montanum* Greene, in Pittonia, 4, 1899, p. 33.

S. angustifolium auct., non Mill., 1768.

Plant zodevormend. B l a d e n zwaardvormig, rechtopstaand, korter dan de stengel, 1—3(—4) mm breed. S t e n g e l rechtopstaand, afgeplat en gevleugeld, ca. 10—30(—60) cm hoog, 1—3 mm breed, onvertakt, aan de top met een 2-bladige, tot 8-bloemige b l o e i s c h e d e; het buitenste schutblad hiervan 2—8 cm lang, met aan de voet over een afstand van ca. 2—6 mm vergroeide randen, het binnenste 1½—3½ cm lang. Bloem- en vruchtstelen niet of nauwelijks langer dan het binnenste schutblad, rechtopstaand of iets uiteenwijkend. B l o e m d e k blauwpaars, met donkerder aderen en gele keel; de slippen langwerpig tot langwerpig omgekeerd eirond, ca. 10—14 mm lang, afgeknot of uitgerand en met een topspitsje; de buitenkant van het bloemdek, evenals de voet van de helmraden en het vruchtbeginsel klierachtig behaard. H e l m d r a d e n tot een buis vergroeid. S t i j l t a k k e n priemvormig. V r u c h t ongeveer bolvormig, ca. 3—6 mm in diam. B l o e i t i j d: mei—juni.

N e d.: Adventief bij Weert, 1918; als sierplant in tuinen gekweekt en soms verwilderd: Dordrecht, 1920 (herb. Gron.); Haren, Gr., 1942; Leiden, 1948; Texel, Slufterbollen, 1949 (herb. Utr.); voorts talrijk op een heide bij Ede, 1930.

9. IRIDACEAE, 3. IRIS

A r.: Canada en de noordelijke, centrale en oostelijke Verenigde Staten; in Europa op talrijke plaatsen ingeburgerd; voorts verwilderd in Japan, Australië, Nieuw-Zeeland, op Mauritius en misschien in de Himalaja.

V a r i a b.: De bij Weert gevonden planten behoren tot de typische var., met bleek-groene stengels, bladen en bloeischeden en strokleurige of lichtbruine vruchten; de hier te lande gekweekte exemplaren in hoofdzaak tot var. *crebrum* Fern., in Rhodora 48, 1946, p. 159, die donkerder groen is met vaak purper aangelopen bloeischede, terwijl de vruchten tenslotte purper of zwartachtig zijn. Hiertoe moeten de exemplaren van Dordrecht, Haren, Leiden en Texel worden gerekend. De enige in herb. L aanwezige plant van Ede is te onvolledig voor een zekere determinatie wat betreft de variëteit.

L i t.: A. W. KLOOS, in N.K.A. 1919, p. 84; id., in N.K.A. 1931, p. 154; M. L. FERNALD, The identity of *Sisyrinchium angustifolium*, Rhodora 48, 1946, p. 152.

3. IRIS L., Sp. Pl. 1753, p. 38.

Type-soort: *I. germanica* L.

Overblijvende kruiden, met een wortelstok of een knol, soms met een bol. Stengel rechtopstaand, al of niet vertakt. Bladen merendeels aan de voet van de stengel, lijnvormig, vaak zwaardvormig, 2-rijig. Bloemen zelden alleenstaand, meestal 2 of meer bijeen en monochasiaal gerangschikt in een uit 2 schutbladen bestaande bloeischede, eindelings aan de stengel of bovendien ook zijdelings, actinomorf, met meestal korte, zelden lange buis en twee kransen van onderling duidelijk verschillende, meestal genagelde bloemdekklippen; de drie buitenste hiervan rechtop-afstaand tot teruggebogen, naar de top verbreed, de drie binnenste meestal smaller en meer rechtopstaand; bloemen spoedig verwelkend. Meeldraden aan de voet van de buitenste bloemdekklippen ingeplant, met vrije helmraden; helmknoppen basifix. Vruchtbeginsel 3-hokkig, met vele zaadknoppen per hok; stijl meestal kort, zelden lang; stijltakken bloembladachtig, tegenover de meeldraden staand en deze bedekkend, aan weerszijden gevleugeld, boven de helmknop uitstekend en aan de top 2-lobbig; stempel aan de onderzijde bij de voet van de lobben, al of niet gedeeld. Doosvrucht langwerpig of ellipsoidisch, rond of kantig, met vele zaden; deze bolvormig tot hoekig, of schijfvormig.

Ca. 180 soorten in de noordelijke gematigde zone.

L i t.: W. R. DYKES, The genus *Iris*, 1913; G. H. M. LAWRENCE, A reclassification of the genus *Iris*, Gentes Herb. 8, 1953, p. 346.

1. Plant met een bol. Bladen lijn-priemvormig, gootvormig 6. *I. xiphium*
- 1'. Plant met een wortelstok. Bladen lijn- of zwaardvormig, vlak.
 2. Buitenste bloemdekklippen gebaard.
 3. Buitenste bloemdekklippen ten hoogste bij de voet met brede, donkere aderen. Helmdraden ongeveer even lang als de helmknoppen 4. *I. germanica*
 - 3'. Buitenste bloemdekklippen geheel met brede, donkere aderen. Helmdraden tot ca. $1\frac{1}{2}$ maal zo lang als de helmknoppen 5. *I. sambucina*
 - 2'. Buitenste bloemdekklippen niet gebaard.
 4. Binnenste bloemdekklippen korter dan de stijltakken. Bloemen geel 1. *I. pseudacorus*
 - 4'. Binnenste bloemdekklippen even lang als of langer dan de stijltakken. Bloemen althans gedeeltelijk blauw of paars.
 5. Binnenste bloemdekklippen blauwpaars. Stijltakken met stompe, zwak getande lobben 2. *I. sibirica*
 - 5'. Binnenste bloemdekklippen bruin- of geelachtig, paars aangelopen. Stijltakken met vrij spitse, niet of nauwelijks getande lobben. 3. *I. foetidissima*

1. *Iris pseudacorus* L., Sp. Pl. 1753, p. 38; de G. p. 11; v. H. p. 34; Prod. ed. 1, p. 269; id. ed. 2, p. 1796; Oud. 3, p. 212, pl. 72, fig. 378; Heuk. 1, p. 319, fig. 233, 234; Fl. Bat. 5, pl. 336 — Gele lis.

Wortelstok horizontaal, ca. 2—4 cm dik, meestal vertakt. Stengel rechtopstaand, ca. 40—100 cm hoog, rond, een weinig afgeplat, bovenaan vertakt. Bladen zwaardvormig, merendeels aan de voet van de stengel en ongeveer even hoog reikend als deze, ca. 1—3½ cm breed. Bladen van de bloeischede naar de top vliezig gerand. Bloemen geel, 2—3 per bloeischede, hun stelen even lang als of langer dan het vruchtbeginsel. Bloemdekbus kort, 1—1½ cm lang; buitenste bloemdekslippen afstaand tot boogvormig omlaag gekromd, met breed eironde tot cirkelronde of omgekeerd eironde plaat, naar de voet vrij geleidelijk versmald, ca. 4—8 cm lang, niet gebaard, in de onderste helft donkerder geel, paarsbruin geaderd; binnenste bloemdekslippen rechtopstaand, langwerpig-lijnvormig tot smal spatelvormig, aan de voet iets oorvormig verbreed, ca. 1½—3 cm lang, korter en smaller dan de stijltakken; deze aan de top met driehoekige, gescheurd-getande, niet uiteenwijkende, vaak teruggeslagen lobben. Helmdraden even lang als of iets langer dan de helmknoppen; deze ca. 10—15 mm lang. Doosvrucht lang ellipsoidisch tot bijna cilindervormig, stomp driekantig, aan de top toegespitst, ca. 5—8 cm lang, tenslotte hangend. Zaden schijfvormig, 6—8 mm breed, ca. 2 mm dik, glad, bruin. Bloeitijd: mei—juli(—aug.).

Ned.: Door het gehele land alg., echter minder in het Waddendistr., het Noordholl. deel van het Hafdistr. ten N. van het Noordzeekanaal, het Gron. en Fr. deel van dit district en op de Zuidholl. en Zeeuwse eil.

Oec.: In stilstaand en zeer langzaam stromend, ondiep, voedselrijk water op alle grondsoorten, doch vooral op veen en klei; trekt zich bij sneller stromend water terug op de oever. Overigens op drassige, voedselrijke, veelal een deel van het jaar onder water staande bodem: in rietlanden en strooiselruigten, elzen- en wilgenbroek, vochtige loofbossen, langs sloten, greppels, plassen, vijvers en geëutrofeerde vennen; kan soms alleenheersend domineren, b.v. in tijdelijk droogvallende, door vee beweidde poelen. Ook in vochtige duinvalleien op zandgrond. — Ordekensoort van de Phragmitetalia; voorts in Alnion glutinosae, Alno-Padion (= Alno-Ulmion) en Senecion fluviatilis.

Ar.: Geheel Europa, noordelijk tot Midden-Skandinavië; Kaukasus, Voor-Azië; N.-Afrika; in N.-Amerika ingeburgerd.

Variab.: De soort is weinig variabel. Bloemen met een afwijkend aantal bloemdelen worden vermeld in D.L.N. 15, 1910, p. 84; 18, 1913, p. 119, 174; 19, 1914, p. 216; 22, 1917, p. 178.

Lit.: J. P. THYSSE, in D.L.N. 48, 1943, p. 29.

2. *Iris sibirica* L., Sp. Pl. 1753, p. 39 — Siberische lis.

Plant ca. 40—100 cm hoog, met een korte wortelstok, dichte zoden vormend. Bladen smal lijn-zwaardvormig. Bladen van de bloeischede vliezig of met breed vliezige top. Bloemdekbus zeer kort; buitenste bloemdekslippen blauwpaars, donkerder geaderd, aan de voet bruin- of geelachtig, niet gebaard, met omgekeerd eironde tot ongeveer cirkelronde plaat, naar de voet vrij geleidelijk versmald; binnenste bloemdekslippen iets donkerder blauwpaars dan de buitenste, ongeveer langwerpig elliptisch, rechtopstaand, langer dan de stijltakken; deze met korte, stompe, getande, uiteenwijkende lobben. Bloeitijd: mei—juni.

9. IRIDACEAE, 3. IRIS

N e d.: Als sierplant gekweekt; bij de Plasmolen, 1947, en te Overberg, gem. Amerongen, in een spoorloot, 1958, verwilderd gevonden.

A r.: Een groot deel van gematigd Europa en Azië, oostelijk tot Japan.

3. *Iris foetidissima* L., Sp. Pl. 1753, p. 39; de G. p. 11; v. H. p. 34; Prod. ed. 1, p. 269; id. ed. 2, p. 1800; Oud. 3, p. 214.

Plant bij kneuzing met onaangename geur, ca. 40—80 cm hoog, met een wortelstok. Bladen zwaardvormig, 's winters groen blijvend. Bladen van de bloeischeide smal vliezig gerand. Bloemdekbus ongeveer half zo lang als het vruchtbeginsel; buitenste bloemdekklippen grijsachtig blauwviolet, paars geaderd, aan de voet bruin- of geelachtig, niet gebaard, met ongeveer elliptische plaat, naar de voet vrij geleidelijk versmald; binnenste bloemdekklippen bruin- of geelachtig, paars aangelopen, smal langwerpig elliptisch of omgekeerd lancetvormig, schuin omhoogstaand, even lang als of iets langer dan de stijltekken; deze met korte, vrij spitse, niet of nauwelijks getande lobben. Bloeitijd: mei—juli.

N e d.: Zou vroeger gevonden zijn aan de vaart tussen Haarlem en Leiden (DE GORTER) en bij Vogelenzang (MOLKENBOER & KERBERT, Fl. Leid. 1840, p. 285). Soms als sierplant gekweekt en in droge boeketten gebruikt voor de fraaie rode zaden, die in de opengesprongen vruchten blijven zitten (D.L.N. 4, 1900, p. 268).

A r.: W.- en Z.-Europa; N.-Afrika.

Lit.: R. B. VAN DEN BOSCH, in N.K.A. ser. 1, 1, 1848, p. 400.

4. *Iris germanica* L., Sp. Pl. 1753, p. 38; Prod. ed. 2, p. 1796; Oud. 3, p. 213; Heuk. 1, p. 322 — D u i t s e l i s.

Plant ca. 40—80 cm hoog, met een wortelstok. Bladen breed zwaardvormig, grijsgroen. Bladen van de bloeischeide in de bovenste helft of groten-deels vliezig. Bloemdekbus iets langer dan het vruchtbeginsel; buitenste bloemdekklippen donker blauwpaars, alleen bij de voet wit of geelachtig-wit met brede donkere aderen, geel gebaard, met breed omgekeerd eironde plaat, naar de voet geleidelijk versmald; binnenste bloemdekklippen lichter blauwpaars, boogvormig samenneigend, breed omgekeerd eirond, plotseling in de korte nagel versmald, ongeveer even lang als de buitenste, veel langer dan de stijltekken; deze met uiteenwijkende lobben. Helmdraden ongeveer even lang als de helmknoppen. Bloeitijd: mei—juni.

N e d.: Als sierplant gekweekt en soms uit cultuur ontsnapt, b.v. door het wegwerpen van tuinafval. Vroeger in Z.-Limb. ook op stroden aangeplant.

A r.: Waarschijnlijk oorspronkelijk afkomstig uit het Middellandse Zee-gebied.

5. *Iris sambucina* L., Syst. Nat. ed. 10, 1759, p. 863; Prod. ed. 1, p. 269; id. ed. 2, p. 1796; Oud. 3, p. 213; Heuk. 1, p. 321, fig. 236 — D a k l i s.

Plant ca. 40—60 cm hoog, met een wortelstok. Bladen breed zwaardvormig, grijsgroen. Bladen van de bloeischeide aan de voet kruidachtig, naar boven vliezig gerand. Bloemen naar vlier riekend. Bloemdekbus iets langer dan het vruchtbeginsel; buitenste bloemdekklippen blauwpaars, geheel met brede donkere aderen, aan de voet geel- of witachtig, geel of wit gebaard, met langwerpig omgekeerd eironde plaat, naar de voet geleidelijk versmald; binnenste bloemdekklippen vuil grijsblauw tot vuil geelachtig, boogvormig samenneigend, omgekeerd eirond, plotseling in de korte nagel versmald, ongeveer even lang als de buitenste, veel langer dan de stijltekken; deze met niet uiteenwijkende lobben.

9. IRIDACEAE, 3. IRIS

Helm draden tot ca. $1\frac{1}{2}$ maal zo lang als de helmknoppen. Bloeitijd: mei—juni.

Ned.: Diverse auteurs vermelden, dat deze soort vroeger op strodaken en muren in Z.-Limb. werd aangeplant; zij werd daar soms ook min of meer verwilderd aangetroffen.

A r.: Een oude cultuurplant van onbekende herkomst.

6. *Iris xiphium* L., Sp. Pl. 1753, p. 40; Heuk. 1, p. 321, fig. 235 — Spaanse lis.

Plant ca. 30—60 cm hoog, met een door bruine vliezen omgeven bol. Bladen lijn-priemvormig, gootvormig. Bloeischeide geheel kruidachtig. Bloemen alleenstaand of 2 bijeen; bloemdekbus bijna ontbrekend; buitenste bloemdekslippen roodpaars, aan de voet van de plaat met een gele of oranje vlek, niet gebaard; nagel duidelijk langer dan de cirkelronde plaat; binnenste bloemdekslippen roodpaars, langwerpig omgekeerd eirond of langwerpig, ongeveer even lang als de buitenste bloemdekslippen en de stijltakken. Bloeitijd: mei—juni.

Ned.: Als sierplant gekweekt en bij Arnhem, 1906, verwilderd aangetroffen.

A r.: Westelijk Middellandse Zee-gebied.

Bij Neede, 1936, en bij Wartena-Eernewoude, 1959, werd nog toevallig verwilderd aangetroffen *Crocasmia* × *crocosmiiflora* (Lemoine ex Morren) N. E. Br., in Trans. Roy. Soc. S. Afr. 20, 1932, p. 264 — *Montbretia* [*C. aurea* (Pappe ex Hook.) Planch. × *C. pottsii* (Baker) N. E. Br. — *Montbretia* × *crocosmiaeflora* Lemoine ex Morren, in Belg. Hort. 31, 1881, p. 299, t. 14], die vaak als sierplant in tuinen wordt gekweekt.